

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
42

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-29-X

BRNO 2001

PŘEHLED VÝZKUMŮ 42 (2000)

- Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: infor@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz>
- Odpovědný redaktor: Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
- Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, Ph.D.,
PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Mgr. Richard Zatloukal, Miroslav Lukáš,
Alice Del Maschio
- Na titulním listě:
1. Výřez jihovýchodní části historického jádra města Brna z plánu z roku 1754 (Archiv města Brna, Sbíрка map a plánů K11).
Uložení Portos//D:/scanner/PV 2000/PV/Pvtif.tif
 2. Dvě středověká aquamanile ve tvaru beránka a koníčka, pocházející z odpadních jímek, odkrytých roku 2000 při výzkumu severozápadní části tzv. „Velkého Špalíčku“ v Brně (Dominikánská 3, 5, 7). Foto Karel Šabata, Museum města Brna.
- Tisk: BEKROS
- Náklad: 350 ks

© 2001 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

ZNOJMO (okr. Znojmo)

Václavské nám. 1, parc. č. 10. Středověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán záměrem hloubit výkop pro drenáž podél obvodové zdi dvorního traktu domu v rámci jeho rekonstrukce. Plocha výzkumu se nachází v severní části středověkého města, kde se důvodně předpokládá předlokační osídlení. Akce proběhla na přelomu února a března roku 2000.

Ve výkopu bylo zjištěno mohutné navážkové souvrství, dodatečně přisypané k již stojícímu baroknímu traktu. Jen místy dosáhl výkop středověkých a pravěkých vrstev, většinou v jihovýchodní části rýhy. Bazální pravěké souvrství (109, 115), tvořené černohnědou hlínou klesalo k jihovýchodu. Bylo narušeno mladohradištními zásahy s nerozpoznatelnými hranicemi. Výše se nacházela náleзовě bohatá vrstva rámcově z 13. století (110). Severněji byla zjištěna snad středověká nebo mladohradištní vyrovnávací vrstva 105.

Rudolf Procházka, Archaia Brno

Prameny:

Procházka, R. 2000: Znojmo – Václavské nám. 1. Náleзовá zpráva o provedení archeologického výzkumu, NZ Archaia, archiv pracoviště Brno, č.j. 5/2000.

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Václavské Platz Nr. 1., Parzelle Nr. 10. Mittelalter. Siedlung. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)

Okolí kostela sv. Mikuláše. Středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

V oblasti, která byla popsána v článku v kap. Doba bronzová (Znojmo, okolí kostela sv. Mikuláše), se nad oblázkovou vrstvou nacházely 2 kulturní vrstvy o mocnosti 30-40 cm, datované do období středověku. Zajímavé je, že kulturní vrstva přímo nad vrstvou oblázků obsahovala keramický materiál datovaný až do první poloviny 14. století. Z téhož období pochází materiál z požárových vrstev mocných až 10 cm, zachycených na většině z 12 profilů, které je možné dát do souvislosti s požárem města v roce 1335. Nad ní se nacházela vrstva, která vznikala v souvislosti se snahou obyvatel této městské části zabránit rozbahnění ulice. Obsahovala množství drobných kamének, zvířecích kostí, zejména čeřistí prasete domácího. Ojedinelé keramické fragmenty datují tuto vrstvu do 17.-18. století. Výše popsaný profil, který byl překryt dlažbou z lomového kamene (kočičí hlavy), byl dokumentován na ulicích U branky, Na kopečku, U kap-

lanky, J část Mikulášského náměstí. Důkaz o výrobní činnosti a práci s ohněm uvnitř středověkého města přinesl 1,0 m vysoký profil v ulici Pasiřské, ve kterém se střídaly světlé oranžovočervené vrstvy mazanice s tmavými černohnědými humózními vrstvami (každá o mocnosti 5 cm). Bohužel, vzhledem k nedostatku keramického materiálu nebylo možno jej blíže časově zařadit. Pouze rámcově je možné zařadit do období středověku část chaty v ulici Tkalcovská. Zachycené torzo o délce 1,40 m byla v J části porušeno výkopem plynu a v S části základy vstupní branky do města (17. století?). Součástí chaty byly 3 hrotité kůlové jamky zahloubené do skalnatého podloží a 3 vrstvy cca 1 cm silných pískových výsypek (podlah). V prostoru před výše zmiňovanou vstupní brankou na ulici Tkalcovskou byly zachyceny ve vzdálenosti 12 m od sebe dvě 1 m široké zdi nasměrované JV a JZ směrem – směřující po trajektorii půloblouku k sobě. Lze se domnívat, že se jedná o zdivo, které tvořilo baštu, součást hradebního opevnění města, které se začalo budovat po roce 1260. Nad torzem zdíva a v okolí bašty se nacházela kulturní vrstva mocná až 1 m, obsahující množství keramického materiálu datovaného do 17. století.

V prostoru, kde ulice Velká Mikulášská ústí do S části Mikulášského náměstí, se nacházely dva objekty obytného charakteru, zařaditelné do 14. století. Objekty mísovitěho profilu o šířce 2 m měly dna vymazána 10-20 cm silnou vrstvou jílovité hlíny.

V samém centru dnešního Mikulášského náměstí se narazilo při výkopu šachty na základy románské církevní stavby s centrální dispozicí. Má rozměry 6,4x5,4 m a je orientována ve směru V-Z s vstupem pravděpodobně na Z straně. Podlaha, vyskládaná z pečlivě opracovaných čtvercových dlaždic, se nachází asi 1 m pod dnešní úrovní terénu. Dlaždice byly uloženy na skalnatém podloží do malty a upraveny do roviny. Obvodové zdivo bylo vystaveno z lomového kamene (horniny dyjského masivu), jehož lom je možné hledat v nejbližším okolí Znojma. Vzhledem k torzovitému zachování zdíva není možné určit velikost a tvar vnitřního prostoru stavby. Od náleзу stavby, cca 20 m Z směrem se nachází současný kostel sv. Mikuláše a v jeho okolí blíže nedatovaný funerální oksek. Při samotném výzkumu stavby nebyly nalezeny insignie, které by stavbu blíže časově zařadily, přesto je možné se domnívat, že se jedná pravděpodobně o kapli sv. Mikuláše, postavenou v době vlády moravského úředního knížete Lutolda (1091-1112). Kaple byla jistě využívána také v roce 1190, kdy ji moravský úřední kníže Konrád III. Ota daroval v zakládací listině Louckému klášteru. Z písemných pramenů není zřejmé, kdy kaple přestala sloužit svému účelu. Již v roce 1220 je sv.

Mikuláši zasvěcen kostel, který stál na místě kostela dnešního a v roce 1335 při požáru Znojma vyhořel.

Tomáš Berkovec, JMM Znojmo

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Umgebung der Heiligen Nikolaus Kirche. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)

Hradiště Sv. Hypolita. Středohradištní období, středověk. Sídliště, pohřebiště. Záchranný i systematický výzkum.

Odborná veřejnost na stránkách Přehledu výzkumů již po několik předchozích let postrádala informace o průběhu a výsledcích archeologických prací na velkomoravském výšinném Hradišti sv. Hypolita ve Znojmě. Přerušení v tradičně předkládaných zprávách nastalo poté, co v rámci transformace ústavů ČSAV, uskutečněné v r. 1993, přešla s odchodem B. Klímy z Archeologického ústavu na Masarykovu univerzitu organizace a vedení zdejších výzkumů opět na MU (katedru historie její pedagogické fakulty). Toto vysokoškolské pracoviště zahájilo první výzkumné práce na lokalitě již v r. 1949 a zabezpečovalo je až do r. 1957. Po dlouhém přerušení nastala v r. 1986 pod patronací AÚ AV ČR druhá etapa bádání. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity ale již v r. 1993 od MK ČR obdržela dekret, umožňující jejímu pracovníkovi pokračovat v archeologické práci na Hradišti sv. Hypolita a v jeho zázemí. Vedle Ústavu archeologie a muzeologie FF MU se tak katedra historie PdF MU stala dalším vysokoškolským pracovištěm v ČR, které nejen provádí samostatné archeologické výzkumy, ale také postupně vyhodnocuje a zpracovává jejich výsledky.

Plnění všech úkolů spojených s touto činností však bylo a stále je velmi náročné na čas a finance. Od počátku se kompletní příprava, organizace, zabezpečování prostředků a všech prací opíralo pouze o vedoucího výzkumu. Teprve v r. 2000 rozšířili vedení expedice dva noví členové - Mgr. Petra Čermáková a Mgr. Zdeněk Šašinka, kteří se úspěšně zapojili do vědeckovýzkumné i organizační činnosti. Každoročně všichni výzkumu ve Znojmě věnují velkou část své dovolené a hodně svého osobního volna také v průběhu celého roku. Vždy se velmi obtížně zajišťovaly nejnútnejší finanční prostředky na platy brigádníků, na chod budované expedice a také její jednoduchou úpravu a údržbu. Většina dílčích stavebních prací se na základně uskutečňovala svépomocí o víkendových studentských brigádách a vybavení se pořizovalo z různých drobných sponzorských darů. Situace si vyžádala zásadní řešení. Proto v r. 1994 došlo k ustavení

Nadačního fondu sv. Hypolita. Na jeho založení se podílel rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou v Praze, který do NF vložil dva obytné objekty v hospodářském traktu svého proboštství na Hradišti. Druhým spoluzakladatelem byla PdF MU, která poskytla část mobiliáře na dovybavení expedice, pomohla s odměnami studentů a smluvně se zavázala podporovat chod základny hrazením elektřiny, vody a topiva. Je zde třeba jasně konstatovat, že bez existence Nadačního fondu a také ochotné, nehonované pomoci jmenovaných kolegů, členů správní rady NF, bychom dnes již rozhodně nedokázali úspěšně zvládat všechny náročné úkoly spojené s výzkumem Hradiště sv. Hypolita ve Znojmě.

Po obtížných začátcích se díky obětavé práci také několika studentů postupně dále rozebíhala všestranná činnost archeologické expedice. Důležité bylo to, že se vlastní terénní bádání ani v tom nejtěživějším období nezastavilo a stále pokračovalo. Jistou odměnou se za toto úsilí staly překvapivé objevy několika posledních let, které podstatnou měrou doplnily obraz velkomoravského Znojma, nejen jako obrovské pevnosti, politického ústředí celé jihozápadní Moravy, ale také jako velmi starobylého církevního centra (objev základů dvou kamenných kostelů). Tato překvapivá zjištění vyvolala živý zájem o lokalitu, která dlouhou dobu stála neprávem na okraji zájmu archeologů i široké veřejnosti.

Podrobnější informace o všech archeologických šetřeních na Hradišti sv. Hypolita ve Znojmě v letech 1992-1999 společně s jejich stručným vyhodnocením předložíme buď v následném vydání Přehledu výzkumů, nebo v obsáhlejší podobě v samostatném pojednání na stránkách jiného odborného periodika. Souběžně však také budeme průběžně publikovat významné dílčí výsledky jednotlivých výzkumů s jejich podrobnou analýzou.

Stejně jako v každé z předchozích sezón, tak i v roce 2000 se naše pozornost soustředila do několika míst vnitřního hradu i opevněného předhradí. Terénní práce měly opět především charakter zachraňovacích akcí a byly vázány buď na výstavbu či úpravu domů, ale hlavně pak na výkop kanalizace v obci. Přibylo několik náročných zásahů přímo pod podlahami starých rekonstruovaných domů. Pro tento druh výzkumu jsme začali užívat označení "podomní archeologie", a výraz se velmi rychle uchytil i v tisku. Navíc se mimo zachraňovací akce podařilo otevřít plochu také přímo v hospodářském traktu proboštství, v dosahu zdejšího velkomoravského kostela č. I.

1. Stavba kanalizace (plánek - č. 1)

Představovala v posledních letech vůbec největší stavební podnik v obci. Rozebíhala se hned na počátku ledna a s měsíční přestávkou v dubnu